

הושענא רבה

מתוך נפלאות הבריא

עורך ומלקט: ש. אייזיקוביץ

eisikovits1@gmail.com

הושענא רבה

הושענא רבה (בארמית; בעברית: הושענא הגדול) הוא כינויו של היום השביעי והאחרון של חג סוכות, היום השישי של חול המועד סוכות, שחל בכ"א בתשרי. ביום זה נהוג לומר "פיוטי הושענות" רבים יותר מבשאר ששת ימי החג, ומכאן שמו. מקור ההושענות במצוות ערבה שהתקיימה בבית המקדש וכיום נותר לה זכר במנהג חיבוט ערבה הייחודי ליום זה.

הושענא רבה הוא היום האחרון של חג הסוכות וביום שאחריו מתקיים חג שמיני עצרת, שהוא יום טוב.

מקורות לכינוי היום

לראשונה מוזכר השם "הושענא רבה" ליום האחרון של חג הסוכות בתקופת הגאונים, בסידור רב עמרם גאון.

משמעויות השם

ישנם מספר רמזים לשם "הושענא רבה" בנוסף להסבר המקובל המבוסס על ריבוי פיוטי הושענות:

1. זהו היום העשרים וששה לאחר יום בריאת העולם, כמניין שם הוי"ה שנקרא שם רבה.
2. זהו היום הנ"א (51) - לימים שניתנו לעם ישראל בחסד לעשות תשובה המתקבלת ברצון (החל מראש חודש אלול), ועל שם כך מבקשים הושע-נא, כלומר מבקשים מהקב"ה להושיע את יום נ"א זה, שהוא יום רבא (גדול) לפי שהוא אחרון וחותרם.

שמות נוספים

לחג שמות נוספים המופיעים במקורות ישראל הקדומים:

- יום שביעי של ערבה - על שם מנהג הערבות ביום זה.
- יום חיבוט חריות - על שם חריות (ענפי) הדקל שהיו מביאים לבית המקדש ביום זה, לדעת רבי יוחנן בן ברוקה.
- יום חותם - יום גמר חיתום הדין. בראש השנה ויום הכיפורים כל באי העולם נידונים כל אחד לעצמו, ובחג הסוכות העולם כולו נידון על המים (כמה גשמים ירדו) ועל ברכת הפירות והתבואות. יום זה, שהוא יומו השביעי של החג, הוא יום החיתום האחרון של דין זה. הואיל וחיי האדם תלויים במים - דומה הושענא רבה במקצת ליום כיפור ומרבים בו בתפילה ותשובה כעין יום כיפור.

מצוות ערבה בהושענא רבה

בזמן ש**בית המקדש** היה קיים, העמידו לצד המזבח בעזרה (בחזית בית המקדש) ערבה בגובה אחת-עשרה אמות והכהנים היו מקיפים את המזבח בכל יום מימי הסוכות. בהושענא רבה היו מקיפים את המזבח שבע פעמים, כמתואר במשנה:

מצוות ערבה כיצד? מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא, יורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה, ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח - בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת, ואומרים אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא - ואותו היום (היום השביעי של סוכות) מקיפין את המזבח שבע פעמים.

זקיפת הערבה הייתה דוחה את השבת במקדש רק ביום השביעי של חג הסוכות. כזכר למנהגי היום מתקופת בית המקדש נהוג אף היום להקיף שבע פעמים את בימת בית הכנסת עם ארבעת המינים, תוך כדי אמירת פיוטי הושענות.

בגמרא נחלקו אם זקיפת הערבות במקדש היא הלכה למשה מסיני, או לדעת אבא שאול ניתן ללמוד זאת מהמילים "ערבי נחל" - שתי ערבות, אחת למקדש ואחת ללולב. נטילת הערבה בגבולין (מחוץ לבית המקדש) היא תקנת נביאים, מתקופת בית שני. מאחר שהמצווה אינה מוזכרת בתורה, היו חילוקי דעות בקשר לקיומה. כבר בתקופת הבית השני, הצדוקים ומאוחר יותר הבייתוסים התנגדו לחילול השבת ולדחייתה. מניעת חילול השבת גרמה לארגון מחדש של לוח השנה העברי כך שהושענא רבה לא יחול בשבת.

מנהגי הושענא רבה

תיקון ליל הושענא רבה

בליל הושענא רבה נוהגים רבים להישאר ערים כל הלילה ולהקדיש אותו ללימוד תורה מתוך סידורים של "תיקון ליל הושענא רבה" או לימוד תורה על פי בחירה אישית של הלומד. מקובל לקרוא בספר דברים, ולאחריו לומר תהלים, מפני שכתובת ספר תהלים מיוחסת לדוד המלך (בבא בתרא יד ע"ב), והוא גם האושפיזין ביום הושענא רבה.

חיבוט ערבות

לזכר מצוות ערבה במקדש, נוהגים לקחת 5 ערבות אגודות ולחבוט אותן בקרקע 5 פעמים. מנהג זה הוא מנהג נביאים. יש הסוברים שיש להקפיד לחבוט בקרקע שאינה מרוצפת ויש שאין מקפידים על כך. ההקפדה על המספר 5 (5 ערבות ו-5 חבטות) היא מאוחרת ולפי הקבלה ויש שאין מקפידים עליה.

לפי מנהג אשכנז לאחר הפיוט ("תענה אמונים, שופכים לב כמים, והושיעה נא") נוהגים להניח את ארבעת המינים ולקחת 5 ערבות אגודות. איתן ממשיכים לומר כמה פיוטי תפילה על הגשם, ובסיום חובטים את הערבות בקרקע 5 פעמים.

למנהג הספרדים חובטים בערבה רק לאחר סיום אמירת כל פיוטי הושענות, אך יש נוהגים ממש לאחר סיום תפילת מוסף. בכמה קהילות ספרדיות אומרים לאחר חבטת ערבה את תפילת נשמת כל חי.

הקפת הר הזיתים

בזמן הגאונים יש שהיו עולים בכל שנה מבבל לירושלים והיו מקיפים את הר הזיתים בהושענא רבה שבע פעמים.

מנהגים נוספים

- התרת אגד הלולב - בששת הימים הראשונים של חג הסוכות נוהגים לאגוד יחדיו שלושה מארבעת המינים: הלולב, ההדסים והערבות. מעבר לכך, אף

את הלולב בפני עצמו אוגדים לאורכו, ומנהגים שונים בדבר. ביום הושענא רבה נוהגים להתיר את האגד של הלולב עצמו.

- **ברכת 'פתקא טבא'** - אצל יהודי אשכנז מברכים איש את רעהו בברכת 'פתקא טבא', או ביידיש 'א גוט קוויטל' - שפירושה 'פתק טוב', לפי שביום זה הקב"ה כביכול מוסר ביד השליחים את הפתקים עם גזר הדין, שעוד ניתן לשנותו לטובה עד החתימה ביום זה.
- **פרידה מן הסוכה** - לקראת צאת החג נפרדים מן ה**סוכה** בסעודה קלה. בסיפורים מופיע נוסח לאמירה בשעת היציאה מן הסוכה.

מנהג הצל

מנהג הצל או מנהג הצללים הוא מנהג עתיק ושנוי במחלוקת שהיה נהוג לעשותו בליל הושענא רבה. מי שמבצע מנהג זה יוצא אחר חצות הלילה אל מקום כלשהו המואר על ידי אור הירח בלבד ושם המבצע מסיר את כל מלבושו ומביט בצל שמטיל גופו הערום באור הירח. מראה הצל בעת ביצוע המנהג מהווה מעין אינדיקציה לגורלו של האדם באותה השנה ולכן מי שהיה נוהג לבצע את המנהג מקפיד להביט בצלו של כל איבר, כדי לראות שלא צפויה לו פגיעה.

תיקון ליל הושענא רבה, משלים את מנהג הצל, כי התיקון בא כדי לפתור בעיות שמתגלות בצל בעת המנהג.

מקורות המנהג

לקיומו ושכיחותו של מנהג זה ישנן עדויות ורמזים כבר אצל בעלי הסוד והמקובלים הראשונים: **רבי מנחם מריקנאטי**, ר' אלעזר מוורמס - בעל ספר "הרוקח" וכן בפירושו של הרמב"ן לפסוק "סר צלם מעליהם" (בספר במדבר, יד, ט) ובראשונים רבים נוספים.

וכך כותב ר' אהרן מלוניל:

ונהגו ביום השביעי שהוא יום ערבה הרבה בני אדם לקום קודם היום ומסתכלים אם יראו צל ראשם באור הלבנה". הוא אף מוסיף כי בידו מסורת מפי ר' אלעזר מוורמס ותלמידיו: "כי המנהג שלהם שכורכין עצמן בסדין ויוצאין למקום שמגיע אור הלבנה ופושטין מעליהם הסדין ונשארו ערומים ופושטין אבריהם ואצבעותיהם". המנהג היה לעמוד לאור הלבנה בלבד ולבחון את צל האדם. אם לדמות הצללית חסר איבר כלשהו - אות הדבר לגזר הדין הנחתם על אותו אדם בשנה זו. "וואל יהא צל אצבע קל בעיניך, כי אם יחסר צל אחד מאצבעותיו - סימן לאחד מקרוביו, ויד ימין - סימן לבניו הזכרים ויד שמאל - לנקבות, והאצבעות יש מהם גדולים ויש מהם קטנים.

כמו כן כתוב בספר הזוהר

ובאותו לילה של חג האחרון, המלאכים המענישים מזמנים, ונוטלים את הפתקים. ואחר שנטלו אותם, מעבירים הצלמים, ולא נמצאים [ואם נמצאים פגומים, יעבר עליו מחלות וכו'] בהם ידים. ואם נמצאים בהם ידים - דין גרוע, או יעבר עליו דין של מחלות רעות בפגם שלהם, והרי בארנו את זה. ובספרי הקדמונים אומרים יותר, כשהראש נגרע וימצא הגוף - בנו או אשתו ימצאו, והוא יסתלק. וזה מדבר כשלא חזר כל אותו זמן בתשובה. אבל אם חזר, טעם המות יטעם ויתרפא. ואם הגוף לא נראה וימצא הראש - הם מסתלקים והוא מתקיים, וזה מדבר כשבנו הקטן ברשותו. ואם ידיו פגומים, מעשה ידיו פגומים, רגליו - מחלות רודפות אותו. בורח הצלם וחוזר,

בִּזְרָח וְחוֹזֵר, עָלְיוּ כְּתוּב (דברים כח) בְּבִקְרָתָא מִי יִתֵּן עָרְב. וְזֶה כְּשֶׁהִלְבֵּנָה מְאִירָה וְהִלְיָלָה מִתְקוֹן בְּאֹר.

הסתייגותם של חכמי ישראל

רבים מהראשונים שהזכירו מנהג זה, הוסיפו הסתייגות ממנו בצידו: בספר [השולחן ערוך](#) בסימן תרס"ד (סעיף א) נכתב בהגותיו של ר' [משה איסרליש](#): "כתבו הראשונים ז"ל שיש סימן בצל הלבנה בליל הושענא רבה מה שיקרה לו או לקרוביו באותה השנה ויש מי שכתב שאין לדקדק בזה כדי שלא ליתרע מזליה גם כי רבים אינם מבינים העניין על בריו, ויותר טוב להיות תמים ולא לחקור עתידות". [אבודרהם](#) בתפילת סוכות מסיים את דבריו אודות המנהג: "מכאן אני אומר שאין ראוי לנהוג מנהג זה". בעל [ערוך השולחן](#) מוסיף: "ובאמת חלילה לעמנו בני ישראל להביט על עניינים כאלו, וברגע אחד כששב בתשובה נתהפך מרע לטוב, ואין לנו רק לישא עינינו אל אבינו שבשמים".

תפילות בהושענא רבה

התפילה בהושענא רבה מורחבת יותר מתפילת חול המועד הרגילה וכוללת הוספות בזיקה לתפילות שבתות וימים טובים, ובעיקר בזיקה לתפילות [הימים הנוראים](#). נוהגים להקיף את הבמה שבע פעמים ולומר את ה[הושענות](#) המיוחדות ליום זה.

[בקהילות אשכנז](#) נהוג כי שליח הציבור לובש [קיטל](#), אומרים את [פסוקי דזמרא](#) בנוסח המורחב של בשבתות וחגים (אך רק עד [ברוך שאמר](#)), ובניגון של ימים נוראים, אומרים את [מזמור ק"ל](#) אחרי ברכת ישתבח (כמו [בעשרת ימי תשובה](#)), בעת פתיחת [ארון הקודש](#) נאמר נוסח 'אתה הראת', אומרים את פסוקי י"ג [מידות הרחמים](#), 'שמע ישראל' ו'אחד אלוקינו', ובתפילת מוסף נאמרת [קדושה](#) מורחבת. (לא כל מנהגים אלו התקבלו בכל קהילות אשכנז, ויש קהילות הנוהגות רק חלק מהם או אף אחד מהם)

[בקהילות ספרד](#) מוסיפים "ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים" לפני אמירת ה' מלך של פסוקי דזמרא כמו בימים נוראים (אך לא מרחיבים את פסוקי דזמרא, בניגוד למנהג אשכנז), יש אומרים את מזמור ק"ל אחרי ברכת ישתבח (יש נוהגים לומר גם [נשמת כל חי](#) לפני כן), [בהושענות](#) אומרים קטעי [סליחות](#) ובסיומן יש נוהגים לומר [קדיש תענו ותעתרו](#) ויש אף שתוקעים ב[שופר](#).

מנהג מעניין שהיה נהוג בכמה קהילות [רומניוטיות](#) הוא לומר בתפילת מוסף את ההוספות של [עשרת ימי תשובה](#) ("זכרנו לחיים" [בברכת אבות](#), וכו') ותפילת [אבינו מלכנו](#).

קיימות עדויות לפיהן במהלך התכנסויות ליל הושענא רבה בבתי הכנסת, נערכו במאות ה-17 וה-18 בקרב [יהדות איטליה](#) הצגות מוזיקליות. [קהילת יהודי ונציה](#) וקהילת [יהודי קזאלה מונפרטו](#) הצטיינו בהלחנה מיוחדת לקטעי שירה ולמופעי תיאטרון ואופרה על נושאים הקשורים לחג.

הושענא רבה במחשבת הקבלה

בספרות הקבלה אנו מוציאים התייחסות להושענא רבה כיום המסוגל להגן על ישראל ולהצילם מאויביהם. הוא גם היום בו על פי המסורת עתידה להיות מלחמת גוג ומגוג.

אחת מנבואותיו של חגי הנביא (ב,א-ט) נאמרה לו "בשביעי בעשרים ואחד לחודש", כלומר - בכ"א תשרי, הוא יום הושענא רבה. ייתכן ויש לכך קשר למסורת המוזכרת בתלמוד לפיה מנהג חיבוט הערבות הנהוג ביום זה הוא "מנהג נביאים" או "יסוד נביאים", ולפי רש"י בפירושו במקום, הכוונה לחגי, זכריה ומלאכי.

הושענא רבא

הושענא רבא (ברינה יקצורו, עלון 224)

השבוע יחול יום הושענא רבה. ביום זה מרבים בתחינות, 'הושע נא ביום נא' דהיינו 'נא' בגמטריה=51, המילה 'נא' מרמזת על 51 הימים שמר"ח אלול עד כ"א תשרי שהוא כאמור - יום הושענא רבה. הזוהר הקדוש מתאר את מעלת הלילה הגדול הזה (מתורגם): "ביום השביעי של חג הסוכות, הוא סיום דינו של האדם ובו יוצאים הפתקים מבית המלך ונמסרים ביד המלאך הממונה. באותה שעה, נחתמים הדינים ומסתיימים הקטרוגים מהעולם". כלומר, שעד היום האחרון של החג, עדיין יש לאדם אפשרות לשנות את דינו, כי גמר הדין נחתם ומתרחש ביום הגדול הזה - יום הושענא רבה, ונשלחים הפתקים לכל אחד ואחד באופן אישי. ונוהגים לברך זה את זה בברכת 'פתקא טבא' (פתקה טובה). ומסיים הזוהר הקדוש: "עד היום השמיני, הוא שמיני עצרת, אם עשה תשובה שלימה - מתבטלות הגזירות! ואם לאו, יוצאין הפתקין מבית המלכות ונמסרים ביד השליחים". לכן, צריך להתעצם בתשובה ביום זה, כי עדיין כל מה שעומד להתרחש בשנה הקרובה עומד ותלוי בשמים - וביום זה יכול במאמץ אחרון, לשנות כל גזירה שנחתמה. ואם מרבה בתחינות ובבכיות בלילה הקדוש והנורא הזה, קורעים ומעבירים את פתקיו הרעים ממנו!!!

מסופר על החת"ם סופר זצ"ל דבר מזעזע: בשנתו האחרונה לפני פטירתו אמר החת"ם סופר במילים הללו: "עברתי את ראש השנה ויום הכיפורים, אבל בהושענא רבה...". ולאחר אסרו חג (כ"ה תשרי ת"ר) החת"ם סופר עלה בסערה השמימה. אסור להתבלבל, זה לא לילה רגיל כלל, זהו ליל החיתום החיצוני והאחרון, בו נותנים לאדם הזדמנות אחרונה לשנות הכל. החת"ם סופר הקד' מראה לנו שגם אדם שחושב שהוא עבר את ראש השנה ויום כיפור בהצלחה ובתשובה - ליל הושענא רבה הוא הזדמנות האחרונה והגורלית, לצעוק, ולבקש שיתבטלו מעלינו כל גזירות קשות.

ביום שישי בלילה - אור ליום השבת נחוג את שמחת תורה, הנקרא בתורה חג שמיני עצרת. ומדוע? מפני שאמר הקב"ה לישראל: לאחר חג סוכות של קרבה כה גדולה בינינו, קשה עליי פרידתכם, בואו ועשו עימי עוד יום אחד יחד לפני הפרידה. וכותב הגאון רבי חיים פלאג'י זצ"ל: "מאוד מאוד יזהר בתפילות של 'שמיני עצרת' לאומרם בכוונה גדולה, כי התיקון של כל הימים שמראש השנה ועד חג סוכות מושלם ביום זה, והכל תלוי ביום הזה". ממשיך הצדיק ואומר: "עוד יש בה, כי אין בכל הימים ימי רצון לה', לשמוע ה' תפילתו בכל מה שרוצה, כהיום הזה. כדברי הזוהר הקדוש (פרשת צו): (באותו יום (יום שמחת תורה) לא נמצאים עם המלך רק ישראל לבד, ומי שיושב עם המלך ונמצא לבד, כל מה ששואל נותנים לו!" מכיוון שיום זה הוא כולו יום גילוי אהבתו של הקב"ה אלינו, כותב הזוהר בפירוש: "כל מה ששואל נותנים לו", וכפי שאומר הצדיק, שאין יום שמתקבלות התפילות כיום הזה! ולכן, אל יבזבז האדם את הימים הללו להבל וריק.

בהזדמנות זו אני מבקש לברך כל אחד ואחד שנזכה לפתקה טובה.

הושענא למענך א-לוקינו

מהו ה"למענך"?

ר' משה טייטלבוים מסביר את פירושה של תחינה זו בדרך משל:

במדינה אחת חי מלך גדול ששלט ביד רמה על מדינות רבות. יושב היה המלך בארמונו ומשם ניהל את כל עסקי הממלכה בתבונה וברחמים. יום אחד נתפרסם כרוז, כי המלך חפץ להיטיב עם קהל נתיניו ומשום כך, עומד הוא לצאת לעיר רחוקה ולשהות בה חודש ימים. בזמן זה יקבל המלך את האזרחים, ישמע לקול מבוקשם ויקשיב לכל צורכיהם. כל אדם הזקוק לדבר מה יוכל לבוא באותם ימים ולשאול מהמלך ככל העולה על ליבו. וכך היה, המלך הגיע עם פמלייתו והשתכן בטירתו, וכל אחד הגיע בתורו לבקש על צרכיו. כעבור חודש, עבר שוב כרוז המבשר על עזיבתו של המלך, ולכן, מי שמעוניין עדיין לא מאוחר לבקש משאלתו.

ביום האחרון בעת המלך עומד לשוב אל ביתו, הגיע אדם כשהוא מתנשף ומתנשם בכבדות וביקש לדבר עם המלך בדחיפות. המלך כעס עליו מאד ושאלו: "היכן היית עד עכשיו?, מדוע זה התעצלת וחיכית עד לרגע בו אני כבר עוזב עם כרכרתי? ענה לו האיש באמת ובתמים: "אל נא תכעס עלי, שכן אינני כשאר האנשים, כולם באו אליך כדי לבקש בעד עצמם ואילו אני באתי לבקש בקשה בעד המלך וטובתו". מיד נהפך כעסו של המלך לטובה וציווה לתת לו מלא חופניים מטבעות זהב כפרס על נאמנותו למלך.

כך גם הוא הנמשל: הקב"ה נמצא וקרוב אלינו בכל הימים הנוראים, כמו שאמר: "דרשו ה' בהימצאו קראוהו בהיותו קרוב", וכן בחג הסוכות שנאמר: "כי

יצפנני בסכה". כל אדם יכול לשאול ולבקש על עצמו ככל אשר יעלה על רוחו. ביום זה האחרון, יום הושענא רבה, בו ה' המלך מצוי וקרוב לנו, אנו מתעוררים ובאים לשער המלך בבקשה. האין זו בושה להגיע ביום האחרון?, מדוע זה התעצלנו להגיע?!..משום כך, אנו אומרים: "הושע נא למענך א-לוקינו הושע נא", הבקשה שיש בפינו אבינו אתה אינה אלא: "למענך א-לוקינו"...

אבינו אתה

שאל הצדיק ר' שמואל מסלונים: "מה הטעם שאנו אומרים: "אנא ה' הושיעה נא", ולאחר מכן אומרים: "הושע נא והושיעה נא", ולבסוף מוסיפים ואומרים: "אנא קל נא הושע נא והושיעה נא אבינו אתה"?"

משל למה הדבר דומה: בן מלך אחד הכעיס את אביו, עד שגירשו המלך מהארמון ולא רצה לראות את פניו. התחבר בן המלך לקבוצת עניים ריקים ופוחזים. עמם דר ואיתם התרועע. עד שלימים היה נראה כמותם ולא ניכר היה עליו כי בן מלך הוא.

כעבור ימים ושנים חש בן המלך געגועים אל אביו ואל ביתו וחיפש תחבולות שונות כיצד יוכל לפנות אל המלך, כי אין לבוא אל חצר המלך בלבוש שק.

מנהגו של המלך היה לייחד זמן קבוע, בו היה מקבל כל עני ואביון והיה מסייע להם בנדבת יד נאה. החליט בן המלך לנצל זמן זה ולבוא גם הוא כאחד העם. בהגיע השעה היעודה ניצב בן המלך בתוך ההמון הממתין לפני פתח הארמון וחיכה בסבלנות לתורו. כשהגיע הנסיך לאביו לא הכירו אביו, ולכן נתן לו מתת כפי שנתן לכל אחד מהבאים. "עני" זה לא קיבל את המתנה וסירב לזוז ממקומו. הבין המלך כי עני זה מצפה ליותר, נכמרו רחמיו והכפיל לו מתנתו. אך גם בפעם הזו לא מש אותו עני ממקומו. כשראו זאת שומרי המלך, חמתם בערה בם, וכמעט שפגעו בעני זה. אולם, המלך סימן להם שימתינו מעט. ואז פנה המלך בשאלה לאותו עני: "אמור לי, מדוע אינך מרוצה ממתנתך שקיבלת?" "כששמע בן המלך את אביו, לא יכל להתאפק יותר וזעק: "אבי אתה! ה אסתפק במתנה זעומה"!"

וזהו בדיוק הנמשל:

בתחילה אנו מבקשים מעט, ולאחר מכן מוסיפים עוד, עד שלבסוף אנו זועקים: "אבינו אתה".

"למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו"

במילים אלו, הנאמרות בקול רם, אנו חותמים את ההושענות. מסביר ה"בני יששכר" ר' צבי אלימלך שפירא מדינוב את הטעם לכך:

כתוב בתורה (דברים יז): "כי ימצא בקרבך באחד שעריך... איש או אישה אשר יעשה את הרע בעיני ה'... וילך ויעבד אלוהים אחרים וישתחוו להם ולשמש או לירח או לכל צבא השמים אשר לא ציויתי"

מדוע נאמר "אשר לא ציויתי"?

אלא כדי להסביר לעובדי הע"ז שחשבו שצבא השמיים הם שרי המלך ולכן יש לכבדם, שלא כן הוא, כי מי שנותן כבוד לשרי המלך, הריהו מורד במלכות כי הוא מזלזל במלך! מדוע אם כן, אנו, מכבדים תשמישי קדושה? ומנשקים אותם ומהדרים בהם, כמו: לולב, אתרוג וכד', הרי הם "שרי המלך"? אלא, קיום מצוות, זהו רצון המלך, ולכן, כשמחבבים מצווה בעצם, מכבדים את רצון המלך. אך, לגבי צבא השמיים – זה בגדר "אשר לא ציויתי" כלומר, אין זה רצוני, ולכן זוהי מרידה במלכות! לכן, אנו מסיימים בקול רם באמירת הושענות בהם כיבדנו את הלולב ומיניו ומכריזים: "למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלוקים אין עוד!"

בהקשר זה מסופר: פעם אחת בעת אמירת הושענות הבחין הגאון ר' מאיר תאומים, רבה של לבוב, ביהודי אחד עשיר גדול, בור ועם הארץ, כשהוא מקיף את הבימה בראש מורם ומתנשא ובכל פעם דוחק ודוחף תלמידי חכמים גדולים.

עכשיו – אמר הרב – מתורצת לי קושיה שקשה לי כבר זמן רב: מפני מה מסיימים את אמירת הושענות במילים: "למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלוקים אין עוד", לכאורה, מה ענינו של זה לכאן? ומדוע מכריזים כך בקול רם? אלא, בכל מקום שכתוב "את" הכוונה לרבות והנה נאמר: "את ה' אלוקיך תירא" את – לרבות תלמידי חכמים - ע"פ דרשתו של ר' עקיבא. אולם, כשאנו רואים עמי ארצות המבזים ת"ח, מכריזים הם בזה, שאינם מקבלים את הדרשה ואינם יראים מת"ח. אם כן, מה נלמד מאת ה' אלוקיך תירא? לפיכך, סיים הרב, אנו מכריזים מיד בקול רם: "למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלוקים אין עוד"!

הושענא רבא (חתם סופר)

אמר הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגר זצ"ל (גאב"ד חוג חת"ס): שמעתי בשם מרן ה"חתם סופר" זי"ע טעם לחביטת הערבה, כי הנה חז"ל אמרו (ויק"ר, ל"ב) טעם איגוד ארבעת המינים, כי לולב יש בו טעם, ואין בו ריח, כך הם ישראל יש בהם בעלי תורה ואין בהם מעשים טובים. האתרוג יש בו טעם וריח, כך הם ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים. ההדס יש בו ריח ואין בו טעם, כך ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים אין בהם תורה. הערבה אין

בה טעם ואין בה ריח, כן יש בהם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים. ומה הקב"ה עושה להם, לאבדן אי אפשר, אלא אמר הקב"ה יקושרו כולם אגודה אחת והן מכפרים אלו עם אלו. הרי שאף כי ה"ערבה" המסמלת את אלו שאין בהם תורה ומעשים טובים, אינם ראויים לקיום, מכל מקום כאשר מתחברים עם שאר המינים זוכים להיות מושפעים מזיו התורה הקדושה, ואז גם בחינת "ערבה" יש לה חשיבות. אולם כל זה כאשר הערבה מאוגדת באגד יחד עם כל המינים, אולם כאשר הערבה רוצה להיות לה לעצמה, אזי אין לה זכות קיום וחובטים אותה בקרקע.

תפילת הושענא רבא (הרה"ח יוסף מנחם פאוזנער שליט"א)

סיפר לי ידידינו הרה"ח יוסף מנחם פאוזנער שליט"א שמול דירתו של רבינו זי"ע היה מתגורר רופא שומר תו"מ ושמו היה בורשטין והרבה אנשים היו הולכים במשך ימות השבוע אל רופאים אחרים שהיו שם שהיו גוים אך ביום השבת שאי אפשר היה לילך עד מקום ביתם והיו סוגרים בית מרפאתם ביום השבת היו כולם באים אל הרופא בורשטין ודבר זה כאב לו מאוד כי אם היו באים אליו במשך ימות השבוע וכן ביום השבת לא היה כואב לו החילול שבת אך כיון שלא היו באים אליו ורק ביום השבת היו באים והיה צריך לחלל שבת הרבה פעמים בשביל זה, ולכן הלך אל כ"ק רבינו זי"ע ואמר לו שהוא מוכן ומזומן להביא איזה רופא שאינו מבני ברית וכל דצריך ילך אליו כדי להתרפאות ולא יצטרך לחלל שבת כ"כ.

ענה לו רבינו ושאל אותו מה יודע אתה עלי, אמר לו הרי רבינו הוא מגדולי האדמורים בדורינו, שאל אותו רבינו עוד האם שמעת כבר מהעבודה ביום הושענא רבא אצלנו, ענה לרבינו ששמע מזה הרבה ולא רק שמע אלא פעם אחת נכנס לביהמ"ד ביום הושענא רבא ושמע את דרשתו של רבינו ונהנה מאוד לראות האיך רבינו מעורר את כלל ישראל לתשובה ותיקון המעשים.

אמר לו רבינו א"כ רוצה אני לעשות אתך חליפין, אני אתן לך שכר עולם הבא שיש לי עבור עבודת הושענא רבא ואתה תיתן לי החילול שבת שעשית כדי להציל חיי ישראל, אמר לו הרופא א"כ למה זה אנכי אפסיד השכר הגדול הזה ולא הסכים להחליף שכרו עם רבינו, ואכן זכה ויצאו ממנו דורות ישרים ומבורכים ההולכים בדרכי התורה והחסידות שהיו גאים בזה שרבינו רצה להחליף הושענא רבא שלו עם חילולי שבת של זקנם, ולפלא שרופא זה נפטר ביום הושענא רבא, זיעוכי"א.

א גוט שבת / א גוט יום טוב / א גוטן ווינטער